

HENRI DE MONTETY

AZ ISZLÁM CSÁBÍTÁSAI

Alain BESANÇON: *L'islam et ses attraits* [Az iszlám és vonzásköre], Commentaire 2016/4., 743–754.

Egy, a francia Commentaire folyóirat hasábjain múlt év decemberében publikált cikkében Alain Besançon francia történész kijelenti, hogy az iszlámot nem annak Istennel való kapcsolata, hanem a világhoz való viszonyulása tekintetében kívánja megítélni. Először is azért, mert az iszlám teológiai szemszögből nem komplex vallás (ellentétben a kereszténységgel, amelynek dogmatikai súlya szakadatlan elmélkedésre ösztökél). Aztán amiatt, mert az iszlámot a világhoz való viszonya teszi vonzóvá mind a judaizmussal összevetve (amelynek a mindennapi életvitelre vonatkozó szabályai sokkalta szigorúbbak), mind pedig a kereszténység vonatkozásában. Az alábbiakban látni fogjuk, hogy miért.

Azért, hogy bizonyítását nyilvánvalónak állíthassa be, Besançon azt a „talán eszményi víziót” veszi górcső alá, amilyenek „az iszlám látja saját magát”. Gondolatmenetét három rostán szűri át: 1) nem vizsgálja az iszlám jelenlétét a rá hivatkozó terrorizmusban, hanem a vonzerejét tanulmányozza (amelyet társadalmunkra nézve veszélyesebbnek tart); 2) a szunnita felekezet hittételeire és nem a síták eszmeáramlatára összpontosít; 3) nem veszi tekintetbe az iszlám válságát (amelyet egyébként részben annak a Nyugattal való érintkezése váltott ki.).

Ennél fogva az iszlám békés vallásként tűnik fel, az „arany középút” hiteként, amely alapvetően különbözik az isteni kinyilatkoztatás másik két vallásától (a judaizmustól és a kereszténységtől), hiszen az 'Egy az Isten' (egyistenhit) látszólagos teológiai hasonlóságait a „világhoz való viszonyulás” nagyon eltérő módja ellentételezi.

„Antropológiai” szinten Alain Besançon az Időhöz és a Történelemhez való viszony tanulmányozásával indít. „Minden ember muzulmánként születik.” Születéskor megkapja a törvényt. Innentől kezdve semmiféle kapcsolata nincs Istennel. A muszlim ember különben a zsidó-keresztény teológiai szörszálhasogatásról azt tartja, hogy az nem egyéb, mint az „eredendő törvénytártól” való eltévelyedés. Isten mindenható, a természeti jelenségek az ő egyedüli akaratának engedelmeskednek. Besançon egy nagyon plasztikus példát is hoz a miénktől gyökeresen különböző gondolkodásmód jellemzésére: az embernek a földre vetülő árnyéka nem a Nap mozgásából vezethető le, hanem azért van, mert Isten megparancsolta. Az iszlám számára a természeti jelenségek tudományos vizsgálata ugyancsak fölösleges, „mivelhogymérszet nem létezik”. Különben az emberiség történelme ugyanannak az alapelvnek van alávetve: nem okok és következmények megszakíthatatlan láncolata, hanem pontszerű pillanatok egymásutánja. Ami ezen pillanatok lefolyását illeti, a muzulmánok rábízák magukat Istenre: „Ins Allah!” A muszlim hívő tökéletesen „aláveti magát” az isteni parancsolatoknak. Alain Besançon szerint ily módon az ember válláról levétezik annak terhe, hogy „a szabad akarat felelősségével és a jövőtől való félelemben éljen”.

Jegyezzük meg azért mégis, hogy Európában, jóllehet Kálvin nagy súlyt fektetett az eleve elrendelésre, ez mégis hozzájárult a modern ember szorongásához. Ám egyúttal, ha hihetünk Max Webernek, a nyomasztó gazdasági növekedési ciklusokhoz is. Itt és most ott, e tekintetben úgy fest, hogy az egyistenhitnek nem ugyanaz volt a hatása. Az emberi viszonyokban nem érvényesül az ok és okozat gépies összefüggése. (Ebből is látszik, hogy nyugati módon gondolkozunk!) Besançon különben veszi a fáradságot magának, hogy a nyugati ember viszontagságait jellemezze. Emez „a tennivalók nyomasztó szorításában” él és „A kereszténynek kötelessége a saját lelki üdvével foglalkozni”. Ez bizonyára így is van. Csakhogy amennyiben az illető katolikus vagy protestáns, ez az erőfeszítés igen különböző formákat ölthet. A mindennapi élet vonatkozásában Besançon ítélete általánosíthatóbb. „A poszt-keresztény ember a modern társadalmak agyonhajszoltságának áldozata. Féktelen becsvágy tartja igájában mind önmagával, mind embertársaival szemben [...] Mindezen kötelezettségek teljesítése érdekében kénytelen intelligenciáját fejleszteni.” Ennek folytán „a modern ember, aki roskadozik feladatai terhe alatt, állandóan kimerült”. Hogy kipihenje valahogy e fáradozást, „feltalálta a vakációt, a nyugdíjat és szórakoztatóipart”. Nem szabad abba a hibába esnünk, hogy Commentaire folyóiratot (sőt a *Kommentárt* is) ezen iparág (mármint a szórakoztatóipar) tartozékának tekintsük. Épp ellenkezőleg, a további gondolatmenet nagyon is komoly, még ha az ironia továbbra is tetten érhető.

Az iszlám Alain Besançon szerint csábító megoldásokat kínál a nyugati társadalom megannyi gondjára, mindenekelőtt a házasság és a család problémáira. A szerelmi házassággal és elkerülhetetlen folyamánnyal, a családok felbomlásával ellentétben „a muzulmán házasság megfontolt”, s „a törvényen alapszik”. Ama fiatal nők számára, „akik nem tudják többé elviselni a vakvéletlent” s akik valóban tartós és termékeny családot akarnak alapítani, még az a távlat is némi vonzerővel bír, hogy olyan férfinak lesznek a házastársai, akinek már három másik is van (feleségből).

Ami az oktatást illeti, a szigorúság és a lazaság közötti folytonos tétovázás, továbbá a tanulmányok végeérhetetlen elnyújtásának gondja rögvest megoldódna a kevésbé becsvágyó muzulmán oktatás bevezetésével. Besançon ennek előfeltételeit máris felfedezi a történelemtanításban, amelynek tartalma tudvalevőleg kimerül némi, a múltra vonatkozó ismeretfoszlány bebiflázásában, de annak időrendi távlati kizárásával. Alain Besançon emellett rokonságot vél felfedezni a muzulmán művészet (amelyben tilos Isten ábrázolása) és a nyugati művészet némely friss fejleménye között, amelyben a művész gesztusa a mű fölé kerekedik.

Ráadásul a nyugatiak vallása sincs híján az iszlámmal való némi egyezésnek. Dogmáit úgy mond „elvetve” a kereszténység egyfajta humanitárius vallássá vált, amelynek egyetlen hittétele így hangzik: „tilos ellenségeket szerezni”. Besançon egyebek közt a II. vatikáni zsinatot idézi fel, amelyet általában a marxizmusnak a gondolkodásra gyakorolt befolyásához társítanak, s amelynek következményeként a keresztény hitelű oktatás „erőteljes szociális” jelleget öltött. Összességében „a kereszténység azzá szeretne válni, amit az iszlám hirdet magáról: a szeretet, a tolerancia és a béke vallásává”.

Ez a paradox gondolati bukfenc zavarba ejtő. Főként, mert egy olyan bekezdés követi, amelynek ez a címe: *Passer à l'islam* (Áttérés az iszlámra). Persze a Nyugat kifáradása nyilvánvaló. Elegendő ehhez a migránsok vitalitását (nem csupán azokét, akik 2015. szilveszter éj-

szakáján Kölnben garázdálkodtak!) az őket befogadó európai családokéival összehasonlítani. Olyannyira, hogy meg kellene fontolni: nem lenne-e helyénvalóbb eltörölni az egy lakókörzetbe telepítendő idegenek létszámkorlátát. Legyenek csak ezek a bevándorlók minél többen, hogy átadhassák a hevületüket a mi kontinensünknek, ahelyett, hogy tüstént bárdolatlan külbeli csöcseléket faragnánk belőlük, akárcsak felmenőikből.

Némi provokatív szándékkal Alain Besançon arra a veszélyre hívja fel a figyelmet, amelyet „nagy kulturális átfordulásnak” nevezhetnénk. (A rossz emlékezetű „nagy demográfiai átbillenés” parafrázisával.) Persze erősen megnyomja a tollat, oly mértékben, hogy a képtelenség végigvitt gondolatmenetében az iszlám hol a már megkezdődött tendencia betetőződéseként, hol egy nem remélt reakció képében tűnik fel. Ez nem mindig világos. De az kétségtelen, hogy a nyugati társadalmat valóban aggasztó eszmeáramlatok határozzák meg.

Ami még furcsább Besançonról: csaknem tökéletes homályban hagyja, miként viszonyul a kereszténység különféle árnyalataihoz. Ez a megállapítás mind a krisztusi hit földrajzi elterjedtségére és sokféleségére, mind pedig történelmi fejlődésére vonatkozik. Csupán igen röviden emlékezik meg az ortodox keresztényekről a lelki üdvösségre törekvés összefüggésében, amelyet „pongyolábbnak” minősít. A történelmi fejlődés tekintetében persze utal a II. vatikáni zsinatra, hogy illusztrálja, miként veszett ki a rejtély varázsa Nyugaton; ugyancsak elhelyezi az időben a szerelmi házasság megjelenését: „két-három évszázada”. Mindazonáltal az a szándéka, hogy az iszlámot időn kívüli vallásként határozza meg, arra indíttatja, a kereszténységet egyfajta fordított tükörben szemlélje, amely szintén időtlen, de inkább kompakt. Ennél fogva, úgy tetszik, a kereszténységen belül nemigen lehetséges a fejlődés, hogy megoldja azokat a problémákat, amelyek kezelésére az iszlám a jelek szerint képesnek mutatkozik.

Mégpedig a nyugati kereszténység gyökereihez való visszatérés révén, amely a keleti kereszténységgel kötött új szövetség formáját ölthetné. Egyszóval a hagyományhoz visszatalálva. Ennek hiánya szemet szűr Alain Besançon okfejtésében, akit ellenfelei sebtében „integrista katolikusnak” minősítenek (például Alain Gresh 2010-ben a radikális baloldal folyóiratában, a *Le Monde Diplomatique* egyik számában). Az individualista erők Nyugaton tapasztalható tombolása ellensúlyozásaként talán elegendő volna egy csöppnyi keresztényi alázat, hogy kevesebb költséggel elérjük azt, amit a muzulmán behódolás ígér. Ez a nagyon is belőlünk vétetett „arany középút” volna talán ama következtetés, amelynek levonására Alain Besançon olvasóját eljuttatni szeretné: nyugati módon.

(Váraljai Ferenc fordítása)